

huse oplyses ejer, beboer, taxationssum og en kort beskrivelse af huset. Alt dette savnes nu. Og det er næsten ubegribeligt at forfatteren har kunnet nære sig for at kigge aldrig så lidt i skifteprotokollen (fra 1743). Eksempler på hvad disse kilder kan anvendes til er leveret af mange, jeg skal blot henvise til bd. 1 af Sæbys historie. Her har Paul G. Ørberg haft en opgave der på mange måder minder om Jørn Klindts, men takket være udnyttelsen af arkivalierne har han kunnet løse den på en helt anden måde.

Det er synd at den så velskrivende forfatter har afstået fra at benytte de væsentligste utrykte kilder (uden at gøre opmærksom herpå i forordet). Derved er hans værk – trods dets mange charmerende egenskaber – ikke blevet så interessant og afrundet som man forventer det af en byhistorie. Forhåbentlig kommer bd. 2 til at bygge på landsarkivets kilder.

Knud Prange

En nordjysk købstad gennem 150 år

BENT HANSEN: FREDERIKSHAVN I STILSTAND OG FREMGANG 1818–1968. Udgivet af Frederikshavn kommune 1968. 355 sider. Ill. 46 kr.

I 1968 kunne Frederikshavn fejre 150-års jubilæum. Det var et udmærket initiativ af byrådet at fejre begivenheden med at udsende et virkelig lødigt og stateligt værk om byens historie. Det er godt også af den grund, at vi som bekendt ikke er forvænt med velfunderede nyere købstadshistorier; alt for ofte er især de sidste hundrede år blevet stedmoderligt behandlet.

Frederikshavn har en fortid som Fladstrand, men det behandles her naturligt nok ganske kortfattet (for resten er det ikke nogen uinteressant epoke). Første hovedafsnit hedder »En småstad i stilstand 1818–1870«. Karakteristikken går an, når den sættes i forhold til den efterfølgende periode, men tornerosesøvn var der ikke tale om; f. eks. mere end tredobledes befolkningstallet 1801–70. Havnen var fra første færd afgørende for byens udvikling; det var med god ret, den indgik i bynavnet i 1818 (man kan bare undre sig over, at det navn ikke var beslaglagt længe før!) Forøvrigt var det temmelig tilfældigt, nærmest på grund af byens fattigdom, at havnen blev – og er – en statshavn. Vi får en god redegørelse for skibsfarten og det primitive fiskeri, for det øvrige erhvervsliv, specielt den købmandsoverklasse, som var så kendetegnende for den gamle provinsby. I afsnittet om byens styre er det interessant at lægge mærke til, i hvor høj grad man gjorde brug af det »direkte folkestyre« i form af de såkaldte rådstuemøder.

Andet hovedafsnit kaldes »En gennembrudstid 1870–1914«, og det tør siges at være med god ret. Langt om længe kom jernbanen i 1871 til Frederikshavn og knyttede forbindelseslinjerne over sø og land sammen. For få byer blev det

af så afgørende betydning som for Frederikshavn. Da der yderligere gennemførtes en omfattende udbygning af havnen 1882–95, som gjorde den til en storhavn, fulgte der en eksplosiv udvikling i handelen, skibsfarten og måske aller mest fiskeriet. Vi hører om kuttere på havfiskeri, snurrevod, motorspil, den nye erhvervsgruppe fiskeeksportørerne og fiskeskipperskolen fra 1898. De to tiår 1870–90 betød også en formelig befolkningsekspllosion. Det er i denne periode, man kunne fristes til at kalde Frederikshavn for et nordjysk Esbjerg. I handelslivet spillede firmaet Cloos og Co., far og søn, en enorm rolle, ikke blot for Frederikshavn, men for hele Vendsyssel. Det er unægtelig en talende sammenligning, når det oplyses, at firmaets regnskab i 1882 balancerede med 400.000 kroner, ca. ti gange så meget som kommuneregnskabet. 1890-erne blev en genembrudstid for den nye industri, det vil for Frederikshavns vedkommende sige skibsindustrien, værfter og motorfabrik (Houmøller).

De politiske, sociale og kulturelle følger af denne voldsomme udvikling behandles indgående i en række kapitler; her som overalt i bogen er det en afgjort styrke, at de lokale foreteelser sættes i relation til samfundsudviklingen i bred almindelighed. Hvor skarpt det politiske skel mellem land og by var, viser stemmetallene fra valget i 1879, hvor der i købstaden var siger og skriver 4 venstrestemmer, resten var højre. Regulær socialistisk agitation forekom faktisk så tidligt som i 1875, men først op i mod århundredskiftet kom socialdemokratiets fremgang, som førte til, at partiet endnu før Første Verdenskrig besatte lige så mange pladser i byrådet som højre.

Men selvfølgelig hører vi også om meget andet end økonomi og politik. Om brolægning og kloakering, om elektricitetsværk o. s. v., sygehus, skole- og kirkebyggeri, teaterliv og biografer. En købstad er jo et alsidigt foretagende.

Bogens sidste fortællende afsnit handler om »De jævne år 1914–1945«. Med i billedet kom nu krise og arbejdsløshed, forfatteren anvender med fordel bl. a. maskinarbejder Winther Sørensens overordentlig interessante erindringer. Stort set er udviklingsmønsteret som i andre provinsbyer; en undtagelse er det lille naturgaseventyr, som virkelig var en hjælp under den tids energikrise. Den obligatoriske lokale politiske kamp mellem konservative og socialdemokrater endte i 1937 med, at socialdemokraterne erobrede byrådsflertallet.

Sidste kapitel behandler besættelsestiden meget kortfattet. Frederikshavns overordentlig store strategiske betydning – forbindelsen til Norge – gjorde, at den blev meget stærkt præget af tysk militær, efterhånden en veritabel fæstning. Når sabotage o. lign. imod besættelsens slutning kun spillede en beskeden rolle, skyldtes det et bevidst ønske om ikke at risikere forstyrrelse af de vigtige flygtningeruter til Sverige.

Med 4. maj 1945 slutter bogen reelt. Sidste afsnit – Det moderne Frederikshavn 1945–1968 – bringer blot en broget buket af små og store begivenheder kronologisk i oversigtsform. Det er nu at slippe for let om ved det. Danmarks-historien eller verdenshistorien standser dog ikke med Anden Verdenskrigs afslutning. Det gør en købstads historie heller ikke. Det ville udmærket kunne

lade sig gøre at trække vigtige og interessante linjer i de næste 25 år af Frederikshavns historie. Man kan gætte på, at det er arbejdsgiveren – byrådet – der har ønsket det sådan for ikke at løbe nogen risiko for at træde nulevende over tærerne. Men det bliver en alt for tynd afslutning. Bogen, der ellers bringer nok af tabeller, fører ikke engang statistikkerne ajour.

Frederikshavnshistorien er et godt og solidt stykke arbejde. Det kommer også frem ved en gennemgang af kildefortegnelsen og det udførlige noteapparat. Det store arkivalske stof er godt udnyttet, det gælder særlig materialet i det nørrejyske landsarkiv, i mindre grad Rigsarkivet, hvor der i centraladministrationens arkiver vil være mere at hente. Men man undrer sig over, så lidt stof, der er fremdraget i de nuværende arkiver i Frederikshavn, bl. a. synes byrådets forhandlingsprotokol for de sidste årtier ikke benyttet. Der savnes iøvrigt oplysning om forholdet til oplandskommunerne og nabokøbstæderne Skagen, Hjørring og Sæby; i den henseende virker fremstillingen lidt for isoleret, mens der som allerede nævnt ellers nok er perspektiv i bogen. Sprogbehandlingen er sober og saglig, men jeg vil ikke sige engagerende. Billedstoffet er virkelig imponerende, vel noget nær det bedste, der er set i en købstadshistorie, men billedreproduktionen er ikke altid lige god.

Paul G. Ørberg

Købstadens dagligliv i nyere tid

VERNER BRUHN: *ESBJERG – BY OG BORGER. DAGLIGLIV VED ÅRHUNDREDSKIFTET OG I TREDIVERNE*. Udgivet af Esbjerg og Omegns Sparekasse. I kommission hos Engers Hansens Boghandel. Esbjerg 1972. 277 s. Indb. 38,50 kr.

Et jubilæumsskrift var i gamle dage et historisk arbejde om en virksomhed, en institution eller en by, som fyldte et rundt år. Jubilarens liv fra tilblivelsen til det runde år blev skildret i tekst og billeder, biografier og statistik. Mange af disse jubilæumsskrifter var gode og nyttige arbejder, men de var ofte kun af lokal interesse, og den omstændighed, at jubilaren selv foranstaltede udgivelsen af skriftet, kunne ikke undgå at lægge visse bånd på forfatteren.

I de senere år er en ny slags jubilæumsskrifter opstået: De handler om noget andet end jubilaren. Diskret oplyses det, hvilken anledning der er til skriftet, emnet for bogen kan ligge fjernt fra jubilaren. På denne måde er der fremkommet mange gode arbejder inden for historie, økonomi, kunst. Bogen, der skal omtales her, er udgivet af Esbjerg og Omegns Sparekasse i anledning af 100-års jubilæet i 1972, og forfatteren er seminarieadjunkt Verner Bruhn, der har skrevet en del Esbjerg lokalhistorie, bl. a. om centralbiblioteket.

Titel og undertitel er dækkende for indholdet. Bogen rummer 100 sider om